



# **Etiska riktlinjer för universitetslärare**

Punkterna i denna folder är en sammanfattning av ett längre resonemang, som presenteras i texten *Etiska riktlinjer för universitetslärare: Bakgrundsdiskussion*. Texten kommer också att ges ut i tryckt form. Den som tillfullo vill förstå bakgrunden till det som redovisas i sammanfattningen hänvisas till den fullständiga texten. Strukturen i sammanfattningen respektive bakgrundsmaterialet svarar mot varandra.

## Förord

Våren 2002 uppdrog SULF åt docent Birgitta Forsman att för förbundets räkning formulera ett underlag för yrkesetiska riktlinjer för universitetslärare. Birgitta Forsman är väl hemmastad i de relevanta frågorna, och hon hade rönt berättigad uppskattning för sin bok *Vetenskap och moral*.

Inom SULF finns sedan lång tid ett stort engagemang för de etiska spörsmålen. Förbundets professorssektion utgav 1993 *Professorernas hederskodex*. Med Birgitta Forsmans bistånd blev det möjligt att vidga perspektiven, och att belysa såväl de eviga som de mera tidsbundna etiska problemen. Utkasten till texter har ingående behandlats i förbundsstyrelsen, liksom hos lokalföreningar och sektioner. Synpunkter har kommit från experter och från ”vanliga” medlemmar, vilka utnyttjade möjligheten att via förbundets hemsida kommentera och diskutera textförslagen.

Inför kongressens beslut i november 2004 gjordes en överarbetning av innehållet i de föreslagna etiska riktlinjerna en särskild arbetsgrupp bestående av Christoph Bargholtz, ordförande, Per Bauhn, Annika Blekemo, Lars Lassinantti och Renée Perrin-Wallqvist. Thomas Kihlberg från SULF:s kansli fungerade som gruppens sekreterare.

SULF:s *Etiska riktlinjer för universitetslärare* består av två delar: en relativt kortfattad folder som sammanfattar de etiska principerna och en resonerande skrift med kommentarer och referenser. Båda är uppbyggda efter samma systematik, som dels tar fasta på en universitetslärares skilda funktioner, dels på de grundläggande värden som ska eftersträvas och försvaras.

De etiska riktlinjernas trovärdighet och användbarhet kommer i hög grad vara beroende av att de är kända bland SULF:s medlemmar och övriga anställda vid universitet och högskolor, men också att innehållet i *Etiska riktlinjer för universitetslärare* utvecklas i takt med att förutsättningarna för undervisning och forskning förändras.

Det är därför en betydelsefull uppgift för SULF att framgent tillse att innehållet i *Etiska riktlinjer för universitetslärare* hålls levande. För att bl.a. ta ansvar för den uppgiften har SULF:s kongress beslutat inrätta ett yrkesetiskt råd. Dit ska medlemmar, förtroendemän och anställda också kunna vända sig för att få råd i yrkesetiska angelägenheter.

Christoph Bargholtz

Göran Blomqvist

## Universitetslärares funktioner

Universitetslärare kan ha olika roller eller funktioner. Dessa sammanfattas här i tre grupper: (1) Forskare; (2) Lärare/handledare; (3) Administratör/ledare. Universitetslärare kan också ha olika positioner eller anställningar, till exempel professor, lektor, adjunkt eller doktorand. Dessa riktlinjer är avsedda att gälla alla oavsett vilken *position* han eller hon har, men tyngdpunkten kan läggas olika beroende på vederbörandes *funktion*.

## Några grundläggande värden

De grundläggande värdena är valda därför att de enligt lång erfarenhet gynnar fri vetenskap och utbildning. De är fundament för lärarnas trovärdighet och anspråk på att stå fria från ovidkommande hänsynstaganden. De är nödvändiga för att universitetslärare skall kunna medverka i och bidra till en internationellt vetenskaplig diskussion. De värden som har valts för att passa universitetslärares arbete har grupperats under fyra rubriker: (1) Kvalitet; (2) Hänsyn; (3) Rättvisa; (4) Öppenhet. Nedan redovisas ett antal exempel på vad universitetslärare i varje funktion speciellt bör tänka på och ta ansvar för. Med avsikt har de olika exemplen gjorts konkreta för att vara ett tydligt stöd i vardagsarbetet som universitetslärare.

## Kvalitet

Högskolans verksamhet går ut på att producera och reproducera kunskap. Detta innebär att kvalitet blir ett grundläggande värde att främja och försvara.

### FORSKARENS ANSVAR

- Eftersträva alltid sanning i forskningssammanhang.
- Eftersträva att se ditt ämne från olika perspektiv. Ensidig belysning av ett problem kan minska tillförlitligheten i resultatet.
- Försök att ifrågasätta dina egna hypoteser och förutfattade meningar.
- Förvräng inte forskningsresultat genom att undertrycka sådant som du inte gillar.
- Vinnlägg dig om att presentationen av din forskning till form och innehåll svarar mot forskningsläget.
- När du anlitas som expert, gör klart vilka specialkunskaper du har – och vilka du inte har.

#### LÄRARENS/HANDLEDARENS ANSVAR

- Utge dig inte för att veta mer än du vet.
- Försök hålla dig informerad så att undervisningen speglar senast kända rön.
- Ge en bild av ämnet som svarar mot forskningslägets faktiska komplexitet.
- Var en god förebild i fråga om ärlighet och noggrannhet i din undervisning och handledning.
- Åta dig inte att vara handledare för fler än du kan ägna tillräcklig uppmärksamhet.
- Påtala för arbetsgivaren om du som lärare har för många studenter för att kunna upprätthålla hög kvalitet i undervisningen.

#### ADMINISTRATÖRENS/LEDARENS ANSVAR

- Se till att all personal får den utbildning/kompetensutveckling de behöver för att kunna göra ett gott arbete i den funktion de har.
- Se till att personalen har lätt tillgång till alla lagar, förordningar och etiska riktlinjer som gäller den egna verksamheten.
- Ta ansvar för att den verksamhet som bedrivs ges praktisk möjlighet att följa – gällande lagar och etiska normer/riktlinjer.

### Hänsyn

För alla, oavsett funktion och position, gäller att ta *minst* den hänsyn som lagar och förordningar stadgar.

#### FORSKARENS ANSVAR

- Väg in i din forskning hänsyn till alla som kan beröras på kort eller lång sikt av konsekvenserna av denna forskning.
- Sätt inte igång deceptionsstudier (forskning där människor blir lurade) utan att ha diskuterat uppläggningsen med en etiknämnd eller med utomstående kolleger.
- Om din planerade studie inte måste genomgå etisk prövning enligt lag, låt ändå några som inte är direkt inblandade titta på uppläggningsen.
- Medverka inte till stöld och plagiat av andra forskares arbete.

#### LÄRARENS/HANDLEDARENS ANSVAR

- Visa respekt för studenters och doktoranders kunskap och kompetens. Granska seriöst deras åsikter och förslag samt vilka argument som talar för och emot.
- Inom ramen för din professionella roll, försök att leva dig in i studentens/doktorandens situation.
- Visa omsorg om den pedagogiska relationen och utnyttja inte personer i beroendeställning. Störande utomprofessionella relationer med

doktorander och studenter - till exempel av sexuell natur – skall inte förekomma.

- I all kritisk granskning, var saklig. Kritisera ohållbara argument, men undvik att håna personer som har framfört dem. Ifrågasättande och kritik bör ske på ett sådant sätt att den kritiserade ges möjlighet att försvara sig.

#### ADMINISTRATÖRENS/LEDARENS ANSVAR

- Visa respekt för alla medarbetare.
- Främja ett avspänt samarbetsklimat med ett stressfritt och vänligt umgängessätt för alla.
- Var lyhörd för signaler om vantrevnad, mobbning eller annan kränkande särbehandling på arbetsplatsen och försök att åtgärda dem snarast möjligt.

### **Rättvisa**

Rättvisa innebär att inte gynna eller missgynna någon på osakliga grunder. Det innebär också opartiskhet i betydelsen att inte på förhand binda sig för att en viss part har rätt.

#### FORSKARENS ANSVAR

- Ge erkännande åt dem, vilkas arbete du bygger vidare på.
- Vanställ inte andras uppfattningar genom missvisande referat eller citat.
- Försök vara rättvis och opartisk vid bedömning av andras artiklar liksom vid ansökningar om anslag eller anställning.

#### LÄRARENS/HANDLEDARENS ANSVAR

- Ge erkännande åt dem som har gett dig idéer och material för din undervisning.
- Lyssna lika noga på alla synpunkter, oavsett om du gillar det som sägs och oavsett om du gillar den som säger det.
- Var rättvis i kontakter med studenter/doktorander och när du betygsätter prov eller andra arbeten.

#### ADMINISTRATÖRENS/LEDARENS ANSVAR

- Respektera verksamhetens alla delar.
- Var tydlig och se till att alla anställda vet vad de kan förvänta sig av varandra.
- Håll en professionell och korrekt relation till alla anställda.

## Öppenhet

Högskolan bör vara en plats i samhället där vad som helst som inte strider mot lag eller författning får sägas av den som är beredd att presentera argument för sin åsikt och att lyssna på motargument. Öppenhet om vad som händer i högskolan bör också visas mot samhället utanför.

### FORSKARENS ANSVAR

- Säg det du anser är sant och rätt utan att snekla på hur opportunt det är.
- Acceptera att dina egna teser och rön ifrågasätts, även om det känns svårt.
- Undertryck inte andras yttrandefrihet.
- Delta i diskussioner med dina vedersakare och försök inte tiga ihjäl dem.
- Redovisa kommersiella och andra förbindelser som skulle kunna minska andras tilltro till din forskning.
- Visa generositet gentemot kolleger och medarbetare med avseende på dina egna resultat och andras insatser.

### LÄRARENS/HANDLEDARENS ANSVAR

- Uppmuntra studenter och doktorander att ifrågasätta.
- Förutsätt inte att studenten har fel, om han/hon inte tycker som du.
- Bemöt ifrågasättande vänligt.
- Visa generositet gentemot kolleger och studenter vad beträffar deras ståndpunkter och arbetsinsatser
- 

### ADMINISTRATÖRENS/LEDARENS ANSVAR

- Arbeta för att tjänster utlyses och rekrytering sker öppet.
- Verka för ett öppet diskussionsklimat.
- Värna om personal som ställer berättigade frågor och framför saklig kritik.
- Se till att upplevda missförhållanden blir utredda och sopa inte problem under mattan.
- Se till att forskningsmaterial arkiveras så att det går att rekonstruera vad som har hänt, om någon blir anmäld för vetenskaplig oredlighet.

---

Dessa etiska riktlinjer behandlar frågor som inte är direkt rättsligt reglerade. Universitetslärare måste naturligtvis, liksom andra människor, följa lagar och förordningar. Etiska riktlinjer åsidosätter inte lagarna utan bildar ett komplement till dem.